

شماره جلسه: ۱۶۹ درس خارج فقه آية الله نجفی (رحمته الله) تاریخ: ۱۴۰۴/۰۲/۲۳ سه شنبه

مقرر: مصطفی اله دادی

موضوع عام: مسائل مستحدثه موضوع خاص: بورس و اوراق بهادار موضوع اخص: (۲۲)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسأله دیگر آنست که گفته‌اند: اگر فردی سهام بانک‌های بلاد اسلامی را که فعالیت آنها مبتنی بر قوانین مشتمل بر ربا می‌باشد خریداری کرده باشد و بخواهد آن را بفروشد، چنانچه با خریدار شرط نکند که وی بانک را وکیل یا مأذون در معاملات ربوی نماید، فروش آن اشکال ندارد و تکلیفاً جایز است؛ بلکه فروش آن گاهی جهت رهایی از حرام - با توضیحی که در مسأله قبل بیان شد مبنی بر اینکه به رئیس بانک بنویسد که وکیل یا مأذون در معاملات ربوی نیست - واجب است^۱.

باید گفت: این مطلب که قبلاً فرموده‌اند: خرید این سهام حرام است، صحیح می‌باشد. ولی اینکه خرید مذکور بوسیله نامه‌نگاری خریدار به بانک - در عدم اذن یا وکالت بر معاملات ربوی توسط بانک - حلال گردد، محل تأمل است. نیز اینکه در ادامه فرموده: «آنچه خریدش حرام است، فروشش به شرطی که وکالت در معاملات حرام را به بانک ندهد حلال است» نیز محل تأمل است و صرفاً یک فرضی است که هیچ واقعی و رای آن نیست. چرا که هرگز بانک به درخواست او اهمیتی نمی‌دهد بلکه بر اساس قوانین معاملاتی خود که موجب رباست عمل می‌کند. نیز اینکه در ادامه فرموده: «فروش این سهام گاهی جهت رهایی از حرام واجب است» محل تأمل است چرا که - حتی بر اساس مبنای ایشان - اگر چیزی حرام باشد ضد عام آن واجب نمی‌شود. برای نمونه اینکه گفته‌اند: «اگر کسی به واسطه عدم ازدواج به حرام می‌افتد باید ازدواج کند».

۱. توضیح المسائل جامع، ج ۴، ص ۶۹۱، م ۱۵۸۴.

صحیح نیست بلکه آنچه واجب است ترک حرام می‌باشد ولی ازدواج واجب نیست چرا که آن امری مستحب شمرده شده است. لذا ما نمی‌دانیم مستند این فتاوی چیست؟!

به عبارت دیگر شرطی که در مسئله گفته شده - مبنی بر نامه‌نگاری در عدم اذن یا وکالت بر معاملات ربوی - قابل اجرا نمی‌باشد. از طرفی نیز می‌توان گفت: در عدم انتساب ربا همین مقدار که خریدار سهام راضی بر معاملات ربوی نباشد کفایت می‌کند و نیازی به نامه‌نگاری نیست. ولی چنین مطلبی صرفاً یک فرض است که واقعیتی ورای آن نمی‌باشد و بانک به آن عمل نمی‌کند. آنچه در این مقام باقیست حکم وضعی مسئله می‌باشد. یعنی اگر کسی این حرام را مرتکب شد و سهام ربوی بانک را خرید، آیا بیعش صحیح است و مالک آن سهام می‌گردد؟ این مطلب در بیع وقت ندای نماز جمعه هم وجود دارد. یعنی شارع چنین بیعی را از نظر تکلیفی حرام دانسته و فرموده ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾^۲ به معنای آنست که طرفین معامله مرتکب گناه شده‌اند ولی اگر کسی این کار را انجام بدهد و معامله مذکور را منعقد کند، معامله‌اش صحیح است و مالکیت هم حاصل می‌شود.